

ПРОБЛЕМИ ТА СУДЖЕННЯ

УДК 336.02:351.863(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2025.4>

Л. Біла-Тіунова,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-7886-793X

М. Сідор,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-3217-1707

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Фінансова безпека є одним із фундаментальних елементів національної безпеки, оскільки вона відображає рівень захищеності фінансової системи держави від внутрішніх та зовнішніх загроз та захист її національних інтересів у фінансовій сфері. Ефективне правове регулювання фінансових процесів забезпечує стабільний розвиток економіки, стійке функціонування інституцій та сприяє підвищенню довіри громадян і міжнародних партнерів до фінансової політики держави.

В сучасних умовах глобальних економічних трансформацій та зростання економічної взаємозалежності країн фінансова безпека стає визначальним чинником, що формує можливості держави реагувати на кризові явища та забезпечувати стійкий розвиток, перебуваючи під впливом численних загроз: коливання валютного курсу, інфляційні процеси, боргові ризики, недосконалість бюджетної політики та зовнішні фінансові кризи. За таких умов зростає значення фінансової політики та ефективного правового

регулювання, що є ключовими механізмами забезпечення фінансової стабільності держави. Розуміння сутності фінансової безпеки та її багаторівневої структури дає можливість оцінювати стан фінансової системи та визначати пріоритетні напрями державного впливу. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю посилення спроможності держави протистояти економічним кризам, забезпечуючи стабільний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначене питання перебуває у колі наукових досліджень як економістів, так і правників, які вивчають та досліджують фінансово-правові питання, включаючи нормативну базу щодо фінансової безпеки та приведення її до міжнародних вимог.

Метою статті є дослідження фінансової безпеки як складової національної безпеки держави та ключового чиннику забезпечення фінансової стабільності держави.

Виклад основного матеріалу. З початку повномасштабного вторгнення російської федерації економіка Укра-

їни функціонує в умовах безпрецедентних безпекових викликів. Російська агресія проти України стала викликом не лише для нашої країни, але й для усього світового порядку, що складався протягом останніх десятиліть. Виклики, зумовлені війною, потребують не лише мобілізації країни в оборонній сфері, але й докорінних змін практично у всіх сферах суспільства.

Розуміючи те, що від стабільності фінансової системи залежить функціонування як всіх секторів економіки, так і здатність держави виконувати соціальні зобов'язання, ефективно реалізуючи фінансову політику країни, відмітимо, що формування комплексної системи гарантування фінансової безпеки є пріоритетним завданням органів державної влади, а також важливим аспектом у контексті інтеграційних процесів, міжнародного співробітництва та внутрішньої економічної конкурентоспроможності. Саме фінанси є криворосною системою держави, використовуючись як інструмент функціонування фінансової системи.

Виступаючи одним із фундаментальних елементів національної безпеки, фінансова безпека, як відмічають науковці Т.А. Латковська, І.Б. Факас, М.-Д.Д. Генцарюк, є не просто її складовою, а є стратегічною основою для сталого розвитку країни, її незалежності та здатності ефективно функціонувати в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів [1].

Законом України «Про національну безпеку України» розкриваються поняття громадської безпеки і порядку, державної безпеки, національної безпеки. Законом національна безпека розглядається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Відмічаючи те, що важливою складовою національної безпеки виступає фінансова безпека, зазначимо, що фінансову безпеку слід розглядати, як

стан захищеності фінансової системи країни, який забезпечує її здатність ефективно та стабільно функціонувати, протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, гарантувати економічний розвиток і соціальну стабільність, виконувати зобов'язання та підтримувати економічну стабільність. Така безпека передбачає комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, запобігання фінансовим кризам, забезпечення стабільності банківського сектору, збалансованість бюджетної та податкової систем.

Разом із тим, фінансова безпека охоплює такі ключові компоненти, як: бюджетну безпеку; податкову безпеку, боргову безпеку; валютну та монетарну безпеку; безпеку банківської системи; інвестиційну та інноваційну безпеку, страхову безпеку, безпеку фондового ринку. Розглядаючи кожний з таких компонентів, відмітимо, що бюджетна безпека це стан збалансованості доходів і видатків державного бюджету; податкова безпека – рівень ефективності податкової системи та її здатності забезпечувати стабільні надходження; боргова безпека – безпечний рівень державного та гарантованого державою боргу; валютна і монетарна безпека – стійкість національної валюти та ефективність грошово-кредитної політики; банківська безпека – стабільність банківської системи та довіра вкладників; інвестиційна безпека – здатність країни залучати інвестиції та підтримувати інноваційний розвиток.

Основні загрози фінансовій безпеці держави можна відобразити в наступній аналітичній таблиці.

Ключовим механізмом управління фінансовою системою держави є правове регулювання, яке у сфері фінансової безпеки включає розробку та впровадження законів, підзаконних актів, фінансових стратегій і державних програм, спрямованих і на зміцнення стабільності фінансових інститутів, і на організацію, контроль та координацію фінансових процесів.

Таблиця 1

Основні загрози фінансовій безпеці держави

Група загроз	Сутність загроз	Наслідки
Бюджетні	Хронічний дефіцит бюджету, тінізація доходів	Зростання боргу, зниження фінансової стійкості
Податкові	Неефективне адміністрування, ухилення від сплати податків	Зменшення бюджетних надходжень
Боргові	Перевищення безпечного рівня державного боргу	Ризик дефолту, залежність від зовнішніх кредиторів
Валютні	Девальвація, нестабільність валютного ринку	Інфляція, зниження купівельної спроможності
Банківські	Нестабільність банків, неплатоспроможність	Втрата заощаджень, фінансова криза
Інвестиційні	Зниження інвестиційної привабливості	Гальмування економічного зростання

Основним завданням правового регулювання є створення чітких і прозорих механізмів управління фінансовими ризиками, забезпечення відповідальності суб'єктів фінансових правовідносин та формування ефективної фінансової політики.

Розглядаючи правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони, то її становлять Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України» та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти. Нажаль на теперішній час відсутні нормативно-правові акти, які законодавчо визначають поняття та сутність фінансової безпеки, а також умови її забезпечення. Професор О.П. Гетманець, досліджуючи питання фінансової безпеки, пропонує інтегроване визначення поняття «фінансова безпека» та обґрунтовує доцільність його закріплення в чинному законодавстві [3]. Д.В. Коробцова, розглядаючи правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану, зазначає, що таке забезпечення визначається станом обігу фінансових ресурсів з метою забезпе-

чення фінансування армії, оборонної галузі, здатністю підприємств отримати та направити фінансові ресурси на захист країни [4]. Концептуальні підходи до систематизації наукових поглядів на сутність фінансової безпеки досліджує і вчений-економіст Ю.В. Біляк [5].

Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки визначаються у Стратегії національної безпеки України [6], Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України, інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України.

Стратегією національної безпеки України визначені поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов, серед яких зростаючий дефіцит фінансових ресурсів, що ускладнює виділення коштів для забезпечення виробництва та закупівлі у необхідних обсягах сучасних зразків озброєння та військової техніки.

Тож для забезпечення сталого та динамічного економічного зростання необхідно забезпечити стале функціонування фінансової системи, послідовність грошово-кредитної політики та підвищення рівня довіри до національних фінансових інститутів, створюючи відповідні фінансові умови [6, п. 53]

До ключових напрямів правового забезпечення фінансової безпеки належать: законодавче визначення критеріїв і показників фінансової безпеки; регламентація діяльності банківських та небанківських фінансових установ; формування нормативної бази бюджетної, податкової, валютної та монетарної політики; встановлення механізмів контролю за фінансовими потоками, аудитом та протидією фінансовим правопорушенням.

Фінансова стабільність є складовою фінансової безпеки. У свою чергу, фінансова безпека є ширшим поняттям, оскільки включає стійкість державних фінансів, ефективність фінансового ринку, боргову безпеку, валютну безпеку, інвестиційну безпеку, стабільність банківського сектору.

У зміцненні фінансової стабільності держави важливу роль відіграє фінансова політика, яка виступає інструментом реалізації стратегічних цілей держави у сфері управління фінансовими ресурсами, комплексом державних заходів щодо управління фінансовими ресурсами з метою забезпечення економічної стабільності та розвитку. Тож вона охоплює заходи щодо формування доходів бюджету, оптимізації видатків, регулювання грошово-кредитної сфери, розвитку інвестиційного потенціалу та забезпечення макроекономічної рівноваги.

Разом із тим, фінансова стабільність держави залежить від ефективності фінансової політики, яка повинна бути спрямована на прогнозованість та збалансованість бюджетної системи; контроль за державним боргом і забезпечення його безпечного рівня; підтримку стабільності національної валюти; удосконалення подат-

кової системи та створення сприятливого бізнес-середовища; стимулювання інноваційної діяльності, розвитку капітальних інвестицій і формування конкурентоспроможної економіки.

Розглядаючи взаємозв'язок фінансової безпеки та фінансової стабільності, відмітимо взаємопов'язаність цих категорій, які формують фундамент стійкого розвитку держави. Їхній взаємозв'язок проявляється через єдині цілі, перетин функціональних механізмів та взаємний вплив у процесі протидії економічним і фінансовим загрозам.

Їх спільна стратегічна мета полягає в тому, що обидві категорії спрямовані на забезпечення стійкого функціонування фінансової системи, мінімізацію ризиків та створення умов для передбачуваного економічного розвитку.

Високий рівень фінансової безпеки забезпечує стійкість фінансової системи до негативних зовнішніх впливів, зменшує ймовірність кризових явищ та формує підґрунтя для сталого економічного розвитку, акцентуючись на захисті фінансових інтересів держави, суб'єктів господарювання і громадян.

У свою чергу, стабільність фінансового сектору сприяє зміцненню довіри інвесторів, підвищенню економічної активності та розширенню можливостей держави у реалізації ефективної фінансової політики, фокусуючись на забезпеченні збалансованості та стійкості фінансової системи. Тож взаємозв'язок проявляється у таких аспектах, коли фінансова нестабільність знижує рівень фінансової безпеки; ефективна фінансова політика підвищує стійкість економіки; правове регулювання створює інституційну базу для стабільності.

Висновки. Фінансова безпека є необхідною умовою функціонування економіки та забезпечення фінансової стабільності держави, є ключовою передумовою сталого розвитку держави та її економічної незалежності. Забезпечення фінансової безпеки потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення правового регулювання, розвиток ефективної фінансової

но-правових актів, які законодавчо визначають поняття та сутність фінансової безпеки, а також умови її забезпечення.

Сформульовано висновки щодо необхідності удосконалення державної фінансової політики та нормативно-правової бази з метою зміцнення фінансової системи України та встановлено, що забезпечення фінансової безпеки потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення правового регулювання, розвиток ефективної фінансової політики, системний моніторинг фінансових ризиків та впровадження міжнародних стандартів. Ефективне правове регулювання та продумана фінансова політика повинні виступати ключовими чинниками зміцнення фінансової системи й формування стійкого розвитку.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансова стабільність держави, правове регулювання, фінансова політика, бюджетна безпека, податкова безпека, національна безпека, міжнародне співробітництво.

The article reveals the essence of financial security as a component of the national security of the state, analyzes the role of legal regulation in

34

ensuring the stability of the financial system, identifies the main directions of financial policy and their impact on the financial stability of the state. An analytical table is presented reflecting key threats and indicators of financial security, among which attention is paid to budgetary security, where threats include shadowing of revenues and budget deficit; tax security – inefficient administration, tax evasion; debt security – exceeding the safe level of state and state-guaranteed debt; currency and monetary security – instability of the currency market; banking security – instability of the banking system and insolvency of banks; investment security – decrease in investment attractiveness.

The legal regulation of financial security is analyzed and the absence of legal acts that legislatively define the concept and essence of financial security, as well as the conditions for its provision, is emphasized.

It is noted that the key directions of legal support for financial security include: legislative definition of criteria and indicators of financial security; regulation of the activities of banking and non-banking financial institutions; formation of the normative framework of budgetary, tax, currency, and monetary policy; establishment of mechanisms for control over financial flows, auditing, and counteraction to financial offenses.

Conclusions are formulated regarding the necessity to improve state financial policy and the legal framework in order to strengthen Ukraine's financial system, and it is established that ensuring financial security

requires a comprehensive approach, which includes improving legal regulation, developing effective financial policy, systematic monitoring of financial risks, and implementation of international standards. Effective legal regulation and well-thought-out financial policy should act as key factors in strengthening the financial system and forming sustainable development.

Key words: financial security, financial stability of the state, legal regulation, financial policy, budgetary security, tax security, national security, international cooperation.

Література:

1. Латковська Т.А., Факас І.Б., Генцарюк М.-Д.Д. Правовий статус правоохоронних органів у забезпеченні фінансової безпеки держави. Актуальні проблеми держави і права. 2025. № 107. URL: <http://apdp.in.ua/index.php/arkhiv-nomerov.html>
2. Про національну безпеку України. Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top>
3. Гетманець О.П. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 218–223.
4. Коробцова Д.В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 2. С. 141–146.
5. Біляк Ю.В. Систематизація наукових поглядів на сутність фінансової безпеки. Економіка та держава. 2020. № 8. С. 78–82.
6. Стратегія національної безпеки України. Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>

Дата надходження статті: 16.09.2025
Дата прийняття статті: 06.10.2025
Опубліковано: 24.11.2025

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

